

LUCY SMITH
PETER LØDRUP
KIRSTEN SANDBERG

Barn og foreldre

8. UTGAVE

 GYLDENDAL

BARN OG FORELDRE

LUCY SMITH, PETER LØDRUP OG KIRSTEN SANDBERG

BARN OG FORELDRE

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2020
8. utgave, 1. opplag 2020

ISBN 978-82-05-53190-1

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen
Layout: Bøk Oslo AS
Sats: HAVE A BOOK
Brødtekst: Minion Pro 10,5/15 pkt
Papir: Amber Graphic 90 g
Trykk: Opolgraf, Polen 2020

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven
eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR,
interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i
strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning,
og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.
Se www.gyldendal.no/miljo

Forord til 7. utgave

Første utgave av denne boken tok sikte på å erstatte kapittel IV i *Arnholm og Lødrup: Familieretten* (2. utg. 1979) som pensum til 1. avdeling av juridisk embetseksamen. Bakgrunnen for endringene var den nye lov om barn og foreldre (barneloven) av 8. april 1981 nr. 7. Det lå i bokens målsetting at det særlig var de privatrettslige regler som ville bli behandlet. De mange prosessuelle bestemmelser i barneloven ble bare berørt hvor de hadde betydning for forståelsen av de materielle spørsmål.

De senere utgaver av boken, også denne, har fulgt disse målsettinger og holdt seg innenfor lærebokens ramme. Her må vi imidlertid ta ett forbehold: De materielle vilkår for å avsi dom for farskap hvor det ikke foreligger en DNA-analyse, har nå mistet meget av sin praktiske betydning. At vi likevel har tatt med fremstillingen av disse reglene, jf. § 4 III [nå punkt 4.3], er fordi de fortsatt kan bli aktuelle. En henvisning til at reglene er fremstillet i tidligere utgaver, ville etter vårt syn vært lite brukervennlig.

Sjette utgave ble utsolgt raskere enn forventet. Da det i løpet av de siste to årene er kommet en rekke endringer i barneloven, ny lov om innkreving av bidrag og flere prinsipielle rettsavgjørelser, ble revisjonen såpass omfattende at en ny utgave ble nødvendig – et nytt opplag av sjette utgave ville under disse omstendigheter ikke vært hensiktsmessig. Vi har innarbeidet lov om mekling og rettergang 17. juni 2005 nr. 90 (tvisteloven), som ventes å tre i kraft i 1. januar 2008, og de endringer som ved ikrafttredelsesproposisjonen er foreslått i bl.a. barneloven. Henvisninger til de tilsvarende bestemmelsene i tvistemålsloven

er satt i parentes. Vi har derfor – naturlig nok – lagt til grunn den endrede terminologi som tvisteloven bygger på, hvor «gjenopptagelse» er blitt til «gjenåpning», «nedstamningssak» til «slektskapssak» osv. Da en åttende utgave av denne boken ligger langt frem i tiden, har vi funnet dette mest leservennlig, selv om det mot formodning skulle skje enkelte endringer i Stortinget.

Seksjonsleder Margrethe Stenersen ved Rettsmedisinsk institutt har ytet god hjelp i forbindelse med fremstillingen av DNA-analysene og farskapsspørsmålene ellers. Avdelingsdirektør Tove Friisø har kontrollert fremstillingen av underholdsplikten. Bjørg Karin Bachke og Sigrid Christensen har bistått med manusbearbeidelse. Vi takker for utmerket hjelp.

Institutt for privatrett, mai 2006

Lucy Smith   Peter Lødrup

Forord til 8. utgave

Etter at begge forfattere av denne boken gikk bort altfor tidlig, Peter Lødrup i 2010 og Lucy Smith i 2013, spurte Carsten Smith på vegne av Grethe Lødrup og seg selv, forfatternes gjenlevende ektefeller, om jeg ville påta meg arbeidet med å føre boken videre. Det var en ære å bli spurt, og jeg svarte at det ville jeg med glede gjøre. Jeg ønsket å hedre minnet etter to viktige fagpersoner og gode kolleger som jeg hadde et nært samarbeid med i mange år. Dessuten fortjener denne boken å beholde sin plass i den norske barnerettslitteraturen – den er velskrevet og lett tilgjengelig og tar opp temaer av stor praktisk betydning for mange.

Så lenge jeg frem til våren 2019 var medlem av FNs barnekomité, ved siden av full stilling ved Universitetet i Oslo, klarte jeg ikke å rydde tid til å revidere boken. Vi ble derfor enige om at jeg ikke skulle foreta en full revisjon, men en ajourføring. Det er dette som nå er gjort.

Siden 7. utgave ble utgitt i 2006, er endringer av barneloven kommet på løpende bånd. Boken er naturligvis oppdatert ut fra disse, ved siden av at nye høyesterettsavgjørelser og andre relevante rettskilder er innarbeidet. Rettspraksis fra tiden før barneloven av 1981, er i stor grad tatt ut, i tillegg til en del av den eldre praksisen fra etter denne tiden, bortsett fra enkelte dommer som fortsatt kan ha interesse. En del av detaljene i farskapsaker er også utelatt, fordi de – som forfatterne selv sa allerede i 2006 – har mistet mye av sin praktiske betydning etter innføring av DNA-analyse. Språket er i noen grad modernisert. Takk til Josef Adam Younes for god hjelp med kildesjekk.

Arbeidet har vært tidkrevende, men inspirerende. Resultatet foreligger omtrent samtidig med innstillingen fra barnelovutvalget som ble nedsatt i 2018 for å fremme forslag til ny lov. Antakelig vil det ta tid før ny lov blir vedtatt, og i mellomtiden håper jeg studenter, advokater og andre kan ha glede av denne utgaven.

En varm takk rettes til Carsten Smith og Grethe Lødrup for tilliten de har vist meg i dette arbeidet – og for tålmodigheten. Takk også til forlaget for all støtte.

Institutt for offentlig rett, september 2020

Kirsten Sandberg

Innhold

KAPITTEL 1 OVERSIKT	15
1.1 Lovstoffet	15
1.2 Rettsreglenes betydning	17
1.3 Hvem er barn – litt terminologi	19
1.4 Økonomiske og ikke-økonomiske forhold	21
1.5 Barn født i ekteskap og barn født utenfor ekteskap – noen utviklingslinjer	22
1.6 Noen faktiske forhold	26
1.7 Foreldre og barn på det internasjonale plan	27
KAPITTEL 2 HVORDAN LOVEN UTPEKER FORELDRENE	31
2.1 Noen utgangspunkter	31
2.2 Hvem som er barnets mor	34
2.3 Om hvordan faren pekes ut – barn født av en gift mor	35
2.4 Farskapsspørsmålet når moren ikke er gift	37
2.4.1 Oversikt	37
2.4.2 Erklæring av farskap	38
2.4.3 Saksbehandlingen ved farskapsfastsettelse	40
2.4.4 Fastsettelse av farskapet ved dom	41
2.4.5 Nærmere om domstolsbehandlingen	43
2.5 Assistert befruktning mv.	46
2.5.1 Oversikt	46
2.5.2 Nærmere om assistert befruktning	48
2.5.3 Særlig om eggdonasjon	49
2.5.4 Sædgivers anonymitet	50
KAPITTEL 3 ENDRING AV ET ETABLERT FARSKAP	52
3.1 Problemstillingene	52
3.2 Litt om rettsutviklingen	54

3.2.1	Tiden 1956–1997	54
3.2.2	Lovendringene i 1997 og 2002	56
3.2.3	Lovendringer i 2014 og 2016	57
3.3	Endring av farskapet ved enighet	58
3.4	Endring av farskap som følger av pater est-regelen, bl. § 3, eller erkjennelse, bl. § 4. Assistert befruktning	59
3.5	Gjenåpning av saker avgjort ved rettskraftig dom	62
3.6	Noen oppsummerende vurderinger	64
3.7	Prejudisielle avgjørelser	68
3.8	Slektskapsaker (nedstamningssaker)	69
KAPITTEL 4 VILKÅRENE FOR Å AVSI DOM FOR FARSKAP		72
4.1	Oversikt	72
4.2	DNA-analysen og dens betydning for farskapsprospørsmålene	73
4.2.1	DNA-analysen	73
4.2.2	DNA-analysens betydning	75
4.3	De materielle vilkår for farskap i bl. § 9 annet og tredje ledd	76
4.3.1	Utgangspunktet	76
4.3.2	Det er bare én aktuell far	77
4.3.3	Flere menn kan være far til barnet	80
4.4	Opphevelse av ektemannens farskap	83
KAPITTEL 5 FORELDREANSVARET		85
5.1	Oversikt	85
5.2	Hvem har foreldreansvaret?	87
5.3	Foreldreansvar etter dødsfall	89
5.4	Foreldreansvarets innhold	91
5.4.1	Omsorgsplikten	91
5.4.2	Fysisk avstraffelse	94
5.4.3	Foreldrenes bestemmelsesrett og -plikt	97
5.4.4	Nærmere om barnets medbestemmelsesrett	105
5.5	Nærmere om barnets selvbestemmelsesrett	110
KAPITTEL 6 FORELDREANSVARET OG HVOR BARNET SKAL BO FAST VED SAMLIVSBRUDD		119
6.1	Noen utgangspunkter	119
6.2	Saksbehandlingsregler	121
6.2.1	Innledning	121
6.2.2	Enighet som mål	123
6.2.3	Tiltak under saksforberedelsen, særlig om sakkyndige	124
6.2.4	Advokat for barnet, lukkede dører m.v.	126
6.2.5	Foreløpige avgjørelser	127

6.3	Hva avgjørelsen skal bygge på. Særlig om barnets faste bosted	128
6.3.1	Barnets beste	128
6.3.2	Barnets faste bosted	130
6.3.3	Risikoen ved miljøskifte	131
6.3.4	Best mulig samlet foreldrekontakt	134
6.3.5	Barnets ønsker	137
6.3.6	Andre momenter	140
6.3.7	Andre hensyn enn barnets beste	143
6.4	Særlig om felles foreldreansvar	145
6.4.1	Skal foreldreansvaret være felles?	145
6.4.2	Innholdet av felles foreldreansvar etter samlivsbrudd	149
6.5	Særlig om «delt bosted» – barnet skal bo fast hos begge	151
6.6	Rettsstillingen til den som ikke har foreldreansvaret	154
6.7	Endring av en avtale eller avgjørelse om foreldreansvaret mv.	155
KAPITTEL 7 SAMVÆRSRETEN		158
7.1	Noen utgangspunkter	158
7.2	Samværsrettens omfang – «vanlig samværsrett»	161
7.3	Overgangsordninger	169
7.4	Utøvelse av samværsretten	169
7.5	Nektelse av samværsrett	171
KAPITTEL 8 TVANGSMIDLER		176
8.1	Behovet for tvangsmidler	176
8.2	Tvangsmidlene	177
8.3	Hva som kan danne grunnlag for tvangsfullbyrdelse (tvangsgrunnlaget)	179
8.4	Nærmere om tingrettens kompetanse – «umulighet»	181
8.5	Straffesanksjoner mot unnlatelse av å overlate barnet til den som har foreldreansvaret	183
8.6	Anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske avgjørelser, særlig om barne bortføring	184
KAPITTEL 9 FORELDRENES UNDERHOLDSPLIKT MV.		190
9.1	Noen utgangspunkter	190
9.2	Hvordan bidraget fastsettes når foreldrene ikke bor sammen	192
9.3	Nærmere om fastsettelsen av bidraget når dette gjøres av bidragsfogden	195
9.3.1	De grunnleggende utgangspunktene	195
9.3.2	«Underholdskostnaden»	196
9.3.3	Inntektsfastsettelsen	197
9.3.4	Barnets inntekt	198

9.3.5	Bidragsevnevurderingen	198
9.3.6	Samværsfradraget	198
9.3.7	Delt bosted	199
9.3.8	Skjønnsmessig fastsettelse av bidraget	200
9.3.9	Tilleggsbidrag og maksimumsgrense for bidrag	200
9.3.10	Særtilskudd	200
9.3.11	Oppsummering – bidragskalkulatoren	201
9.4	Endring av bidraget	202
9.5	Midlertidige avgjørelser	203
9.6	Tvangsfullbyrdelse av krav på bidrag	203
9.7	Offentlige støtteordninger som kommer barnefamiliene til gode	204
9.8	Særlig om de ulike offentlige stønader til enslige forsørgere	205
9.9	Tilbakesøknng av bidrag når farskapet blir opphevet	207
KAPITTEL 10 INNKREVIING OG FORSKUTTERING AV BIDRAG		208
10.1	Oversikt	208
10.2	Når innkreving skal skje	209
10.3	Forskutteringsreglene	210
10.4	Nærmere om innkrevingsmåten	211
10.5	En av partene er bosatt i utlandet	211
KAPITTEL 11 OFFENTLIGE INNGREP I FORHOLDET MELLOM		
FORELDRE OG BARN		213
11.1	Oversikt	213
11.2	Særlige tiltak	215
11.3	Opphevelse av omsorg	221
11.4	Fratakelse av foreldreansvaret. Adopsjon	222
11.5	Særlige tiltak for barn med atferdsvansker	226
11.6	Saksbehandlingen	228
LITTERATUR OG NETTSIDER		229
FORARBEIDER OG OFFENTLIGE DOKUMENTER		232
LOVER, FORSKRIFTER OG RUNDSKRIV		235
INTERNASJONALE KONVENSJONER		245
FNS BARNEKOMITÉ		247
DOMMER		248
STIKKORD		254